

تحلیلی منظورشناختی بر ترکیب و همایی گفتمان‌نماها در متون: کاربردی‌شدگی نقش گفتمان‌نماها^۱

علی محمد محمدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۲۳

چکیده

در آفرینش گفتمان نویسنده و گوینده روابط بین واحدهای گفتمان را ایجاد می‌کنند و مخاطب هم برای تفسیر گفتمان این روابط را کشف می‌کند. نظام تولید و شناسایی روابط میان گفتمان‌ها با بهره‌گیری از گفتمان‌نماها محقق می‌شود که بر پایه فواعدی فراگفتمان‌مدار به مدیریت این نظام می‌پردازند. ولی مسئله ترکیب این عناصر موضوع مهمی است و لازم است آثار آن در مدیریت گفتمان بررسی شود. همچنین، ترکیب این عناصر گفتمان‌شناختی به صورت چندزبانه بررسی نشده است. مقاله حاضر، با روشی توصیفی و کیفی به مطالعه ترکیب گفتمان‌نماها در پیکره‌های انگلیسی، عربی، و فارسی بر اساس نظریه گفتمان‌شناختی انسجام (Schiffrin, 1987; Schiffrin, 2006) و الگوهای تحلیلی گفتمان‌نما (Fraser, 2006) و نقش‌نما (Brinton, 1996) پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که از میان گفتمان‌نماهای تفصیلی، تقابلی، استنباطی و توالی، رتبه اول ترکیب و همایی با ۹۶٪ به گفتمان‌نماهای تفصیلی، رتبه دوم با ۶۲٪ به گفتمان‌نماهای تقابلی، و رتبه‌های سوم و چهارم با ۵۴٪ و ۱۵٪ به گفتمان‌نماهای استنباطی و توالی متعلق است. در ترکیب گفتمان‌نماها، نخستین گفتمان‌نما رابطه‌ای عام را نشان می‌دهد و گفتمان‌نمای دوم به بازنمایی رابطه‌ای ویژه می‌پردازد. واکاوی دقیق نقش

^۱ شناسه دیجیتال (DOI): 10.22051/jlr.2020.32471.1902

^۲ استادیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران؛
a-mohammadi@araku.ac.ir

منظورشناختی این عناصر فراگفتمانی در این پیکره‌ها منجر به کشف یک منظومه سیال طیف نقشی شش‌وجهی برای گفتمان‌نماها گردید. این فرایند سیال و متغیر در آفرینش و تفسیر گفتمان، تحت تأثیر مثلث منظورشناختی فراتفسیر، فراارتباط، و فراگفتمان به وجود می‌آید. در نتیجه تعامل این سه عنصر، نظام کاربردی‌شدگی پدیدار می‌شود. این فرایند سبب ایجاد استنباطات جدید، پیچیده، و خلاق در نقش گفتمان‌نماها می‌گردد که همیشه هم در حال تغییر و نوآوری است.

واژه‌های کلیدی: ترکیب گفتمان‌نماها، کاربردی‌شدگی، نقش، گفتمان‌نماها

۱. مقدمه

برای آفرینش و تفسیر گفتمان لازم است ابتدا روابط بین واحدهای گفتمان ایجاد و سپس کشف گردد. در فرایند آفرینش و تفسیر گفتمان، نویسنده/گوینده و مخاطب با استفاده از گفتمان‌نماها^۱ روابط مختلف بین واحدهای گفتمان را ایجاد و کشف می‌کنند. گفتمان‌نماها در تمامی شکل‌های نوشتاری، گفتاری، رسمی، و غیر رسمی تعاملات انسان مؤثر هستند (Crible & Dagand, 2019; Mohammadi & Radjaee, 2020; Schiffrin, 1987). ترکیب فعل‌ها، قیدها، حروف ربط و اضافه، و همپایه‌سازها گفتمان‌نماها را به وجود می‌آورد که کارآمدترین، فراوان‌ترین و مبهم‌ترین - در عین حال از نظر ظاهری - ساده‌ترین عناصر زبانی هستند (Faghih Malek Marzban, 2008; Sayadkooch, & Reisi, 2017). گفتمان‌نماها دستورهای فراگفتمانی هستند که از طرف گوینده و نویسنده برای ساده‌سازی تفسیر مخاطب از گفتمان، منتشر شده‌اند که نظام مدیریت گفتمان را تشکیل می‌دهند (Frankjob, 2006; Fraser, 2006; Mohammadi, 2015). بر خلاف تأثیر گسترده گفتمان‌نماها در مدیریت گفتمان، در بسیاری از محفل‌های آموزشی بحث گفتمان‌نماها پی گرفته نمی‌شود (Hellerman & Vergen, 2007). افزون بر این، گفتمان‌نماها به صورت چندزبانه بررسی نشده‌است و بیشتر پژوهشگران به تحلیل انفرادی آن‌ها در یک زبان اقدام کرده‌اند (Sami, 2019). به باور آیمر (Aijmir, 2002) بررسی‌های یک زبانه در این حوزه کارایی لازم را ندارند و لازم است پژوهش‌هایی با پیکره‌های چند زبانه انجام شود تا شناخت جامع‌تری از نظام گفتمان‌نماها به دست آوریم. یافته‌های این پژوهش‌ها می‌توانند نخست، مبانی بررسی‌های رده‌شناختی و نظریه‌پردازی برای ترکیب و ترتیب گفتمان‌نماها معرفی نمایند (Kassaei & Amouzadeh, 2020)؛ دوماً، در گستره مطالعات کلام سلیس و روان، آموزش پژوهش - محور گفتمان‌نماها تأثیر مثبتی در فراگیری زبان دوم دارند. چرا

¹ discourse markers

که کاربرد، تحلیل و بررسی آن‌ها به معرفی ویژگی‌های کلام روان، خودکارشدگی کنش زبانی فرد، و راهبردهای طراحی گفتمان کارآمد می‌انجامد. سوماً، تحلیل و بررسی استفاده ترکیبی گفتمان‌ها سبب کشف فرایندهای شناختی آفرینش و تفسیر گفتار یعنی تولید و درک می‌شود که نتیجه آن شناخت و معرفی الگوی^۱ ترکیب و همایی گفتمان‌ها خواهد بود (Crible & Dagand, 2019; Crible & Pascal, 2020).

این پژوهش بر آن است تا با مطالعه نقش‌ها و کاربردهای ترکیبی گفتمان‌ها در پیکره‌های چند زبانه انگلیسی، عربی و فارسی بر اساس نظریه گفتمان‌شناختی انسجام^۲ بپردازد. به دنبال آن با استفاده از الگوهای تحلیلی گفتمان‌شناختی با رویکردی توصیفی و کیفی نظام مدیریت گفتمان از طریق ترکیب گفتمان‌ها را در چارچوب فرایند منظورشناختی کاربردی‌شدگی^۳ تجزیه و تحلیل نماید. بر اساس این نظریه، انسجام نتیجه تلاش طرفین تعامل برای درهم‌تنیدگی زبان با بافت اجتماعی کاربردی آن است و گفتمان‌ها به دلیل داشتن طیف‌های نقشی مختلف، تأثیر مهمی در ایجاد انسجام در گفتمان دارند (Schiffrin, 1987). بنابراین با توجه به مباحث‌های بالا، فرض نگارنده بر این است که احتمالاً درجات مختلفی از ترکیب انواع گفتمان‌ها و با نقش‌های مختلف تأکیدی وجود دارد که در چارچوب پرسش‌های زیر کشف خواهد شد: الف) کدام گروه از گفتمان‌ها دارای بالاترین قدرت ترکیبی با دیگر گفتمان‌ها در زبان‌های انگلیسی، عربی، و فارسی هستند؟ ب) کدام گروه از گفتمان‌ها دارای پایین‌ترین قدرت ترکیبی با دیگر گفتمان‌ها در زبان‌های انگلیسی، عربی، و فارسی هستند؟ پ) نقش‌های این گفتمان‌ها در ترکیب کدام‌اند؟ بخش‌های پسین مقاله شامل پیشینه پژوهش، روش تحقیق، یافته‌ها و بحث و بررسی، و نتیجه‌گیری هستند.

۲. پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش بر پایه رویکردی توصیفی-تحلیلی به طبقه‌بندی موضوعی پژوهش‌های پیشین پرداخته است. سپس، بررسی‌ها در حوزه همایی، ترکیب و مجاورت گفتمان‌ها بررسی شده‌اند. پس از مرور مهمترین پرسش‌های مورد بررسی پژوهشگران، دلیل‌ها، شرایط، و استدلال‌های پژوهشگران درباره ترکیب گفتمان‌ها تحلیل می‌شود. سپس، نوع گفتمان‌های ترکیب شده بررسی می‌گردد. سرانجام، نقش ترکیب آن‌ها در گفتمان بررسی می‌شود. به منظور توصیف و

¹ model

² coherence

³ pragmaticalization

شرح نظام ترکیب گفتمان‌نماها، نوع، هدف، دلایل و عوامل ترکیب مورد توجه قرار گرفته و مهمترین پرسش‌های پژوهش‌های پیشین در این زمینه آورده شده‌است.

فریزر (Fraser, 2013; Fraser, 2015) در پی بررسی این مسئله بود که کدام گروه یا نوع از گفتمان‌نماها با هم ترکیب می‌شوند؟ هدف از ترکیب این گفتمان‌نماها چیست؟ آیا بافت زبانی تاثیرگذار است یا بافت ذهنی؟ هم راستا با فریزر (همان) دگند و کیوانکا (Dagand & Cuanca, 2019) نیز بر آن بودند تا دریابند کدام شرایط، عوامل، عناصر، و دلایل زمینه ترکیب گفتمان‌نماها را فراهم می‌کنند؟ عوامل موثر در انتخاب، مکان، و ترتیب چندین گفتمان‌نما در یک متن کدام است؟ نقش این راهبرد چیست؟ بنابراین، ماهیت، علل، و فرایند ترکیب این عناصر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌است.

در پیوند با علل و شرایط ترکیب، عوامل گوناگونی مطالعه شده‌اند. بررسی و تحلیل کسایی و عموزاده (Kassaei & Amouzadeh, 2020) در زبان فارسی نشان داد که آرایش، ترتیب، و استفاده ترکیبی از گفتمان‌نماها به هیچ‌وجه تصادفی و اختیاری نیست. در پژوهش کریل و پاسکال (Crible & Pascal, 2020) مشخص شد که ترکیب گفتمان‌نماها تحت تأثیر دو راهبرد گفتمانی تکرار و اصلاح کلام قرار دارد که سبب بهره‌گیری از گفتمان‌نماهای ویژه و با ترکیب ویژه می‌شوند. همچنین، داگاندا و کوانکا (Dagand & Cuanca, 2019) به این نتیجه می‌رسند که علل احتمالی ترکیب ممکن است نوع متن، لهجه، و سبک باشد. آن‌ها در بررسی خود (همان) گزارشی از تحلیل کیفی همایی گفتمان‌نماها را با تمرکز بر گستره عمل^۱ ارائه می‌کنند. تحلیل آن‌ها درجاتی از ترکیب بر اساس تفاوت در گستره عمل را نشان می‌دهد که منجر به تفاوت در مجاورت و ترکیب گفتمان‌نماها می‌شود.

افزون بر این، تحلیل پیکره‌های کوکوا و ان‌بی‌سی^۲ در بررسی فریزر (Fraser, 2013; Fraser, 2015) منجر به کشف نظام ترکیب قابل قبول گفتمان‌نماها در زبان انگلیسی گردید که شامل شرایط ترکیب و نقش‌های گفتمان‌نماها است. شرایط ترکیب گفتمان‌نماها از این قرارند: یکم- هر یک از گفتمان‌نماها باید بتواند به صورت انفرادی هم در گفتار به کار رود، دوم- معنای گفتمان‌نماهای ترکیب شده باید با هم هم‌خوانی داشته باشد. همچنین، تجزیه و تحلیل نقش گفتمان‌نماها به یافته‌های زیر انجامید: ۱. گفتمان‌نماهای ترکیبی بر اساس نقش خود به دو گروه اولیه و ثانویه دسته‌بندی می‌شوند، ۲. گفتمان‌نمای اولیه رابطه‌ای عام را میان واحدهای اول و دوم گفتمان نشان می‌دهد، ۳. گفتمان‌نمای ثانویه رابطه‌ای خاص را از طریق نمایش نقش

¹ scope

² COCOA & NBC

خاص گفتار به نمایش می‌گذارد.

ترمایر (Thurmain, 1991) با هدف کشف نظام طبیعی ترکیب گفتمان‌نماها در کاربرد زبان، در تحلیل پیکره خود دریافت که اولاً ترکیب گفتمان‌نماها فقط در جمله‌های ویژه‌ای صورت می‌گیرد و دوماً پیکره او نشان داد که معنای تک‌تک گفتمان‌نماهای ترکیب شده در یک جمله با هم هم‌خوانی داشتند. بخش سوم یافته او نشان داد که گفتمان‌نماهای ترکیب شده در ترتیب خطی ثابتی قرار داشتند. همچنین، هدف پژوهش اوتس (Oates, 2000) تعیین عوامل موثر بر انتخاب مکان، و ترتیب گفتمان‌نماهای چندگانه در گفتار بود. بخش اول بررسی وی نشان داد که محدودیت در مکان گفتمان‌نماهای چندگانه در جمله به این شکل است که ۱. گفتمان‌نمای کلی‌تر پیش از گفتمان‌نمای جزئی‌تر و خاص‌تر قرار می‌گیرد، ۲. گفتمان‌نمای ضعیف‌تر قبل از گفتمان‌نمای قوی‌تر قرار می‌گیرد، ۳. خاص بودن یا قوی‌بودن یک گفتمان‌نما بر اساس تعداد روابطی است که نشان می‌دهد، ۴. هر چه گفتمان‌نمایی قوی‌تر باشد، تعداد روابط کمتری را نشان می‌دهد. در بخش دوم یافته‌های خود، این پژوهشگر، تأثیر مقوله‌های دستوری و نحوی را بر استفاده از چند گفتمان‌نما در متن را بررسی نمود و یک روند سلسله‌مراتبی مبتنی بر روابط و تعداد گفتمان‌نماها را به شکل زیر معرفی کرد: ۱. دو عدد گفتمان‌نما که یک رابطه گفتمانی را نشان می‌دهند، ۲. دو عدد گفتمان‌نما که دو نوع رابطه گفتمانی را به نمایش می‌گذارند که یکی از آن‌ها در بطن دیگری است، ۳. آن رابطه عمدتاً بر روابط بلاغی متمرکز است نه معنای محدود لغوی گفتمان‌نماها.

هدف بررسی کوانکا و مارتین (Cuenca & Martin, 2009) تحلیل همایی گفتمان‌نماها در پیکره روایی شفاهی بود. آن‌ها نشان دادند که دو یا سه گفتمان‌نما در جمله‌های ترکیب شده و دارای همایی هستند. همچنین، بررسی آن‌ها نشان داد که همایی و ترکیب گفتمان‌نماها دارای سه درجه متفاوت از ترکیب و به هم پیوستگی نقشی و صوری بود: ۱. مجاورت گفتمان‌نماها، یعنی اینکه تعداد دو یا چند گفتمان‌نماها باهم همایی دارد، اما از نظر نحوی و معنایی با هم ترکیب نمی‌شوند، ۲. افزایش گفتمان‌نماها به این معنا است که گفتمان‌نماها با هم ترکیب شده و در سطح محدود و محلی عمل می‌کنند، ولی نقشی متفاوت و جداگانه‌ای بازی می‌کنند، ۳. ترکیب گفتمان‌نماها، یعنی اینکه دو یا چند گفتمان‌نماها با هم ترکیب می‌شوند و در نقش یک واحد پیچیده عمل می‌کنند و به طور مشترک در سطح گسترده به ایفای نقش‌های منظورشناختی می‌پردازند.

در ارتباط با نوع گفتمان‌نماهای ترکیب شده، یافته‌های پژوهش کریبل و داگان

(Crible & Dagand, 2019) نشان داد که یکی از عوامل موثر در ترکیب آن‌ها نوع گفتمان‌نماها بود. آن‌ها دریافتند که گفتمان‌نماهای کلی تر ابتدا قرار می‌گیرند و جزئی‌تر بعد از آن‌ها. نتیجه بررسی کسایی و عموزاده (Kassaei & Amoozadeh, 2020) نشان داد که گفتمان‌نماهای تقابلی اغلب با دیگر گفتمان‌نماهای تقابلی ترکیب می‌شوند. ولی گفتمان‌نماهای تفصیلی بیشتر با گفتمان‌نماهای استنباطی ترکیب می‌شوند. گفتمان‌نماهای استنباطی هم به ترکیب درون مقوله‌ای تمایل دارند. ولی در مقایسه با گفتمان‌نماهای تقابلی از فراوانی کمتری برخوردار هستند. گفتمان‌نماهای تقابلی کمترین گرایش به ترکیب با گفتمان‌نماهای استنباطی را نشان دادند. در پیوند با نقش گفتمان‌نماهای ترکیبی، داگاندا و کوانکا (Dagand & Cuanca, 2019) معتقدند که به طور کلی ترکیب‌ها نقش تأکید دارند. در بررسی بوردریا (Bordería, 2018) نیز ترکیبات با نقش‌های متنی مشاهده گردید. همچنین، تحلیل سامی (Sami, 2019) نشان داد که افراد با ترکیب «اه خب» (Oh well) در انگلیسی با لهجه آمریکایی به کاهش تهدید وجه، آغاز کلام، نشان‌دادن نقل قول، و تغییر موضوع پرداختند. افزون بر این، در شرایطی نقش‌های گفتمانی دیگری مانند اتمام سخن و نوبت، و در نقش نماد گفتار کنایه‌ای نیز عمل می‌کنند. هاسلو (Haselow, 2019) هم ترتیب خطی گفتمان‌نماهای انگلیسی را در همایی‌ها و ترکیب‌های دو و چندگانه مطالعه کرد و به این نتیجه رسید که برای آغاز و پایان نوبت در گفتار روزمره کارایی دارند. بنابراین، بر اساس مباحث‌ها و پژوهش‌های بالا و نبود چنین پژوهشی، این مطالعه بر اساس نظریه انسجام و الگوهای ارایه شده در آن انجام گردید.

۳. روش پژوهش

مقاله حاضر، با استفاده از روش‌های پژوهشی کیفی و توصیفی انجام شده است. گفتمان‌نماهای مورد بررسی پژوهش حاضر، بر پایه کاربرد زبان در بافت، گردآوری شده‌اند و با تلفیق ساز و کارهای روش شناختی تحلیل گردیده‌اند. واکاوی پیکره به روش توصیفی انجام شده است (Seliger & Shohamy, 1989). مبانی نظری آن را نظریه انسجام^۱ و الگوهای تحلیل گفتمان شناختی ارایه شده در این نظریه شکل می‌دهد. در نظریه انسجام فرض پژوهشگران بر این است که انسجام نتیجه تلاش دو سوی تعامل و گفت‌وگو برای درهم‌تنیدگی زبان با بافت اجتماعی کاربردی آن است و گفتمان‌نماها به دلیل داشتن طیف‌های نقشی مختلف، تأثیر مهمی در ایجاد انسجام در گفتمان دارند (Schiffrin, 1987). برای انجام پژوهش، ابتدا از فهرست گفتمان‌نمای^۲

¹ coherence theory

² discourse markers inventory

فریزر (Fraser, 2006) برای تشخیص گفتمان‌نماها در پیکره‌ها استفاده شد. در این فهرست گفتمان‌نماها به گروه‌های چهارگانه تفصیلی، تقابلی، استنباطی و توالی دسته‌بندی شده‌اند. با استفاده از الگوی نقش‌گرایی^۱ برینتن (Brinton, 1996) طیف نقش‌های گفتمان‌نماها تعیین گردید. در این الگو، نقش منظورشناختی گفتمان‌نماها بر اساس نظریه زبان‌شناختی نقش‌گرایی هیلیدی به دو گروه دسته‌بندی می‌شود: متنی و بینافردی. همچنین، برای تأیید پایایی و اعتبار ابزار پژوهش، نمونه‌های انتخابی از پیکره‌های پژوهش به ارزیاب‌ها تحویل گردید. ارزیاب‌ها دارای سوابق تدریس زبان، مدرک کارشناسی ارشد در حوزه‌های آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی همگانی، و پروژه پایان نامه آن‌ها نیز در حوزه تحلیل طیف نقش‌های گفتمان‌نماها بود.

پیکره‌های استفاده شده برای بررسی ترکیب و همایی گفتمان‌نماها در این پژوهش برگرفته از طرح کلی و گسترده پژوهشی مدیریت گفتمان است که در قالب پروژه‌های گوناگون زیر تعریف شده است: کاربرد گفتمان‌نماها در متن‌های ادبی (Boojari, 2019) - داستان‌های انگلیسی و آمریکایی، متن‌های پژوهشی (Gandomkar, 2018) کتب روش تحقیق فرهادی و نونان، متون سیاسی (Gholamzadeh, 2020) - مناظره انتخاباتی ترامپ و کلینتن، متون آموزشی (Nadi, 2020) - سخنرانی استادها و دانشجویان در کلاس‌های مقطع تحصیلات تکمیلی، متن‌های انتقادی (Dehghan, 2020) - نقد ترجمه در ایران، متون قرآنی (Ahmadi, 2018) - کاربرد گفتمان‌نماها در قرآن کریم. چهار پروژه اول منتهی به پایان نامه کارشناسی ارشد شده است و پروژه پنجم طرح پژوهشی است و پروژه پایانی هم پروژه درسی دانشجوی کارشناسی ارشد است. برای دست‌یابی به نتایج پایا، پیکره گسترده‌ای مورد بررسی قرار گرفت. حجم پیکره این پروژه گسترده بیش از ۲۰۰۰۰۰ هزار واژه است و در هیچ‌یک از این پروژه‌ها ترکیب و همایی این عناصر گفتمان‌شناختی بررسی نشده‌اند و در این بررسی فقط از داده‌های پژوهش‌های بالا برای تحلیل این موضوع استفاده شده است.

۴. یافته‌ها و بحث و بررسی

این بخش مشتمل بر مطالعه نظام ترکیب، بررسی متون ادبی، تحقیقی و سیاسی و تحلیل متون آموزشی، انتقادی و قرآنی است.

۴. ۱. نظام ترکیب گفتمان‌نماها

جدول (۱)، نظام ترکیب گفتمان‌نماها را در پیکره‌های ششگانه این پژوهش را نشان می‌دهد. برای

¹ functional model

نشان دادن نوع گفتمان‌نماها از فهرست چهاروجهی گفتمان‌نماهای تفصیلی^۱، تقابلی^۲، استنباطی^۳، و توالی^۴ فریزر (Fraser, 2006) بهره گرفته شد.

جدول ۱: ترکیب گفتمان‌نماها در پیکره‌های ششگانه طرح

ردیف	نوع پیکره‌ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	کل
		E+E	E+C	E+H	E+T	C+C	C+E	C+H	C+T	I+H	I+E	I+C	I+T	T+T	T+E	T+C	T+I	
۱	متون ادبی	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	۶۳٪
۲	متون تحقیقی	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	۶۳٪
۳	متون سیاسی	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	-	۶۹٪
۴	متون آموزشی	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	۴۴٪
۵	متون انتقادی	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	۶۹٪
۶	متون قرآنی	-	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	+	۴۴٪
	کل	۸۳٪	۱۰۰	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۵۰٪	۵۰٪	۶۷٪	۸۳٪	۶۷٪	۵۰٪	۳۳٪	۶۷٪	۱۰٪	۵۰٪	۰٪	۰٪	

جدول (۱)، گزارشی از نظام ترکیب و همایی گفتمان‌نماها در پیکره‌های ششگانه این پژوهش را ارائه می‌کند. علایم اختصاری این جدول در پانوشته‌های (۱) تا (۴) معرفی شده‌اند و علامت‌های + و - نشان‌دهنده وجود و عدم وجود ترکیب مورد نظر است. موضوع پرسش نخست بررسی گفتمان‌نماها با بالاترین میزان قدرت ترکیبی بود. ردیف‌های عمودی (۱) تا (۴) ترکیب گفتمان‌نماهای توصیفی را با گروه‌های چهارگانه گفتمان‌نماها نشان می‌دهد. در این گروه غیر از متن‌های قرآنی، گفتمان‌نماهای تفصیلی در تمام پیکره‌های این پروژه گسترده دارای ترکیب درون مقوله‌ای است. به این معنا که گفتمان‌نماهای تفصیلی در تمام پیکره‌های شش‌گانه با هم ترکیب شده‌اند. افزون بر این، گفتمان‌نماهای تفصیلی با گفتمان‌نماهای استنباطی، تقابلی، و توالی در هر ۶ پیکره در سه زبان انگلیسی، عربی، و فارسی ترکیب شده‌اند که با ۹۶٪ رتبه اول میل ترکیبی نیز متعلق به آن‌هاست.

همچنین، ردیف‌های عمودی (۵) تا (۸) ترکیب گفتمان‌نماهای تقابلی را با دیگر گفتمان‌نماها نشان می‌دهد. ترکیب گفتمان‌نماهای تقابلی با دیگر گفتمان‌نماهای تقابلی در رمان‌های انگلیسی،

¹ elaborative (E)

² contrastive (C)

³ inferential (I)

⁴ temporal (T)

متون تحقیقی، و انتقادی دیده می‌شود و سه گروه دیگر یعنی متن‌های قرآنی، سیاسی و آموزشی فاقد این نوع ترکیب است. ترکیب گفتمان‌نماهای تقابلی با گفتمان‌نماهای تفصیلی هم شامل متون ادبی، سیاسی، و انتقادی ترجمه می‌گردد و پیکره‌های دیگر فاقد این نوع میل ترکیبی هستند. بخش بعدی مربوط به ترکیب گفتمان‌نماهای تقابلی با گفتمان‌نماهای استنباطی است که شامل چهار پیکره ادبی، تحقیقی، سیاسی، و انتقادی است بدون متن‌های آموزشی و قرآنی. قسمت پایانی دربرگیرنده ترکیب گفتمان‌نماهای تقابلی با گفتمان‌نماهای توالی است و شامل همه پیکره‌ها به جز پیکره قرآنی است. بنابراین، با ۶۲٪ رتبه دوم میل ترکیبی را دارند.

در بررسی پیکره‌های ششگانه این طرح پژوهشی مشخص شد که ۶۷٪ کل ترکیب همایی گفتمان‌نماها متعلق به گفتمان‌نماهای تفصیلی و تقابلی بود. به این معنا که بیش از دو برابر ترکیب‌ها متعلق به گفتمان‌نماهای تفصیلی (رتبه اول) و تقابلی (رتبه دوم) است که در راستای پژوهش کسایی و عموزاده (Kassaei & Amouzadeh, 2020) است. بر اساس اینکه چه استدلالی در این باره می‌توان ارائه نمود و اهمیت آن در چیست، این یافته را از چند منظر می‌توان تجزیه و تحلیل نمود. نخستین بخش تحلیل و استدلال نگارنده مربوط به هدف کلی این دو گروه گفتمان‌نماها است. در این بخش هر دو گروه تفصیلی و تقابلی هدف کلی گفتمانی یکسانی دارند و آن افزودن واحدهای جدید گفتمانی به گفتمان است اما با دو روند متفاوت. گروه اول با موضوع افزایش و موافقت و گروه دوم با موضوع مخالفت و تضاد. هر دو گروه هم بیشتر در بحث‌ها و مناظره‌ها به کار گرفته می‌شوند (Brinton, 2015; Fraser, 2006, 2015; Muschler & Schiffrin, 2015). دومین بخش از استدلال نگارندگان مربوط به دلیل‌های فراوانی بیشتر این دو گروه و به دنبال آن استفاده بیشتر ترکیبی از آن‌ها در این پیکره‌های سه‌زبانه است. پژوهشگران به دو صورت این مسئله را تحلیل نموده‌اند.

شکل نخست این تحلیل را پژوهشگران خارجی ارائه کرده‌اند. گروه اول آنان به این نتیجه رسیده‌اند که در یادگیری و آموزش زبان مادری و زبان دوم، فرد ابتدا در معرض این نوع گفتمان‌نماها قرار می‌گیرد و بیشتر از دو گروه دیگر به تمرین و تکرار آن‌ها می‌پردازد (Aysu, 2002; Martinez, 2006; Fraser, 2017). گروه دوم این محققان استدلال می‌کنند که یادگیری و آموزش آن‌ها آسان‌تر از یادگیری و آموزش دو گروه دیگر است (Hellerman & Vergen, 2007; Matei, 2010; Quan & Zheng, 2012). شکل دوم تحلیل متعلق به محققان ایرانی است. آن‌ها دیدگاه دیگری دارند و موضوع تقدم این دو گروه بر گروه‌های استنباطی و توالی و راحت‌تر بودن یادگیری آن‌ها را قبول ندارند. پژوهشگران ایرانی در

بررسی پیکره‌های خلاق ادبی به این نتیجه می‌رسند که این نوع گفتمان‌نماها کارآمدترین، خلاق‌ترین، مهم‌ترین، و کارسازترین عناصر گفتمانی در مدیریت گفتمان در تعاملات اجتماعی هستند و به دلیل حساسیت گسترده آن‌ها به بافت، انسان از آن‌ها در مدیریت خلاق گفتمان خویش بیشتر استفاده می‌کند. افزون بر این، این دو گروه تأثیر زیادی در ایجاد چارچوب پردازشی خلاق برای مخاطب دارند (Faghih Malek Marzban, 2008; Hoseini, 2000; Mohammadi, 2015; Mohammadi & Dehghan, 2021; Mohammadi & Radjaee, 2020; Omranpur, 2006. Sayadkooh, & Reisi, 2017).

همچنین، پژوهشگران دیگری نیز در بررسی پیکره‌های زبانی در زبان‌هایی مانند عربی، چینی، و انگلیسی (Farghal & Samateh, 2017; Nejadansari & Mohammadi, 2014; Ying, 2007) به این نتیجه رسیده‌اند که این گفتمان‌نماها در این زبان‌ها نیز پرکاربردترین و کارآمدترین عناصر در مدیریت تعاملات گفتمانی هستند. بنابراین، اهمیت این یافته‌ها در این است که اولاً منطبق با یافته‌های دیگر محققان در گستره زبان‌هایی مانند انگلیسی، چینی، عربی، و فارسی است. دوماً هر کدام از این زبان‌ها دارای پشتوانه فرهنگی، ادبی، و تاریخی غنی هستند.

۴.۲. بررسی متون ادبی، تحقیقی و سیاسی

جدول‌های (۲)، (۳) و (۴) نمونه‌هایی از انواع گفتمان‌نماهای به کاررفته در متون ادبی، تحقیقی و سیاسی را نشان می‌دهد.

جدول ۲: مثال‌های ترکیبی گفتمان‌نماهای چهارگانه از متون ادبی

نقش	مثال‌ها	نوع ترکیب	ردیف
تغییر موضوع	Stephanie owed it to me for sleeping with my husband. And also . . . she was born to be the fish.	E+E	۱
اطلاع‌رسانی	And though we still, so to speak, shared custody of the boys, ferrying them back and forth from house to house, and though she still picked them up at school in the afternoons, I hadn't seen much of her.	E+C	۲
اطلاع‌رسانی	At first they thought I was Sean's wife, so why had he reported his wife missing? And then they thought that my house was Sean's house...	E+I	۳
توالی	Miles had stopped hiding, and now I tell myself that Nicky will stay strong.	E+T	۴
اطلاع‌رسانی	The officer must have been used to dealing with people in shock, but still he looked at me oddly...	C+C	۵
	How it was important to be able to tell the taxman to take a flying f**k, but also to ensure that every sh**t he had ever passed could be proved in triplicate.	C+E	۶
اطلاع‌رسانی	Not because I stole it from Sean's mom or because it had any sentimental associations with him, but because it was the last thing that touched my sister.	C+I	۷
توالی	"I'm going out for a moment," I said. "I can't listen to this. But first I want to see Nicky."	C+T	۸
اطلاع‌رسانی	You didn't ask people to invest in a business that wasn't worthy. That was a given. More so because he knew that, without investors, he had no f**king business, anyway.	I+I	۹
	Because, although she had never said it to Aiden, she could tell that his dad didn't really like her at all.	I+C	۱۰

جدول ۳: مثال‌های ترکیبی گفتمان‌نماهای چهارگانه از متون تحقیقی

نقش	مثال‌ها	نوع ترکیب	ردیف
توالی	The researchers considered and dismissed the notion that the groups hearing these passages were less proficient, and also the possibility that the quality of the recording for that particular version was inferior.	E+E	۱
تغییر موضوع	Others arrange them according to the subject matter; and still some others organize them according to the different sections of research report...	E+C	۲
پایان کلام	It might simply be, for example, that criminals from immigrant communities are smarter, and therefore less likely to be caught than native-born criminals.	E+I	۳
توالی	He tastes many flavors and corresponds them with their referents. And finally , he touches numerous objects and textures and learns to identify them.	E+T	۴
تغییر موضوع	It must be kept in mind, however , that there is still a 5% chance in the case of both the experimental and the control groups...	C+C	۵
تغییر موضوع	Certainly, laboratory experimentation is one of the many systematic ways to conduct research, but of course , not the only way.	C+I	۶
اطلاع‌رسانی	To provide an example, the bibliographical information of the present book is given in both MLA and APA forms. However, before giving the example, the formulaic presentation will be helpful.	C+T	۷
توالی	...and control groups sometimes dictated that a quasi- or pre-experiment rather than a true experiment be conducted. Of course , it is also possible that a quasi- or pre-experiment is carried out...	I+E	۸
توالی	So, although the relationship between the two variables has been repeatedly investigated, the contexts of research have been different.	I+C	۹
توالی	Thus, when a research question is formulated, the researcher has a strong motivation to accumulate information about the topic under investigation.	I+T	۱۰

جدول ۴: مثال‌های ترکیبی گفتمان‌نماهای چهارگانه از متون سیاسی

ردیف	نوع ترکیب	مثال‌ها	نقش
۱	E+E	That starts with raising the national minimum wage and also guarantee, finally, equal pay for women's work.	بیان نظر
۲	E+C	if we overcome the divisiveness that sometimes sets Americans against one another, and instead we make some big goals....	توالی
۳	E+I	because taxes are too high and because some of them have lots of money outside of our country.	اطلاع‌رسانی
۴	E+T	Well, maybe we'll give three or three or four or five or something. 33,000 e-mails deleted, and now she's saying there wasn't anything wrong.	توالی
۵	C+E	But he also went after a disabled reporter, mocked and mimicked him on national television.	توالی
۶	C+T	But when I look at what you have proposed, you have what is called now the Trump loophole, because it would so advantage you and the business you do.	توالی
۷	C+I	We are going to be choosing a president who will set policy for not just four or eight years, but because some important decisions we have to make here at home and around the world, from the Supreme Court to energy and so much else, and so there is a lot at stake.	توالی
۸	I+I	He said, back in 2006, "Gee, I hope it does collapse, because then I can go in and buy some and make some money."	توالی
۹	I+T	Mental health is one of the biggest concerns, because now police are having to handle a lot of really difficult mental health problems on the street.	اطلاع‌رسانی
۱۰	T+T	first when I hear Donald talk like that and know that his slogan is "Make America Great Again."	توالی
۱۱	T+E	Now , what I am also arguing is that bringing undocumented immigrants out from the shadows, putting them into the formal economy would be good.	بیان نظر

ردیف‌های عمودی (۹) تا (۱۲) (جدول ۱) مربوط به ترکیب گفتمان‌نماهای استنباطی با دیگر گروه‌هاست. بخش اول ترکیب درون مقوله‌ای از این گفتمان‌نماها را نشان می‌دهد که شامل ترکیب گفتمان‌نماهای استنباطی با دیگر گفتمان‌نماهای استنباطی در متون ادبی، سیاسی، انتقادی، و قرآنی است. بخش دوم این گروه به گزارش ترکیب گفتمان‌نماهای استنباطی با گفتمان‌نماهای تفصیلی پرداخته‌است و دربرگیرنده متون ادبی، تحقیقی و انتقادی می‌شود و دیگر پیکره‌ها فاقد این نوع ترکیب هستند. بخش سوم ترکیب گفتمان‌نماهای استنباطی با گفتمان‌نماهای تقابلی را نشان می‌دهد و فقط در متون تحقیقی و قرآنی از این نوع ترکیب استفاده شده‌است. بخش نهایی این

ترکیب به گزارش ترکیب گفتمان‌نماهای استنباطی با گفتمان‌نماهای توالی پرداخته و شامل چهاربیکره متون تحقیقی، سیاسی، آموزشی و قرآنی بوده و رتبه سوم میل ترکیبی متعلق به این گروه است.

ردیف‌های عمودی (۱۳) تا (۱۶) (جدول ۱)، به گزارش ترکیب گفتمان‌نماهای توالی با دیگر گفتمان‌نماها پرداخته‌است. در این بخش، ترکیب درون مقوله‌ای گفتمان‌نماهای توالی با گفتمان‌نماهای توالی دیگر فقط در متن‌های سیاسی مشاهده شد و ترکیب گفتمان‌نماهای توالی با گفتمان‌نماهای تفصیلی هم در متون سیاسی، آموزشی و انتقادی کشف گردید. ترکیب گفتمان‌نماهای توالی با گفتمان‌نماهای تقابلی هم در هیچ‌یک از متون مشاهده نشد و سرانجام ترکیب گفتمان‌نماهای توالی با گفتمان‌نماهای استنباطی هم فقط در متون قرآنی کشف گردید که شایسته رتبه چهارم است با کمترین میل ترکیبی و پاسخ پرسش دوم را نشان می‌دهد. چنین یافته‌ای در پژوهش کسایی و عموزاده (Kassaei & Amouzadeh, 2020) نیز گزارش شده‌است.

بهره‌گیری از اصول تفسیری برای بررسی و تشخیص اهداف گوینده/نویسنده و داشتن واکنش مناسب از طریق تحلیل واحدهای گفتمان، ابعاد و مراحل استنباط را تشکیل می‌دهد. به این معنا که فرد ابتدا ایده‌ها را خلاصه می‌کند و سپس یافته‌ها را معرفی می‌نماید. به این معنا که فرد توجیه و ادعای خود را آغاز کرده، سپس آن را به واقعیت‌های خارجی ارتباط می‌دهد تا اعمال و کنش‌های علی، شرط، و نتیجه را اثبات نماید. و در پایان، طبقه‌بندی و تنظیم این روابط مقایسه‌ای، تطبیقی و استدلالی به کمک راهبرد گفتمانی توالی زمانی، مکانی و موارد مشابه انجام می‌شود که دارای پیچیدگی ویژه‌ای است و این موضوع سبب می‌شود تا کاربرد کمتری از این دو گروه انجام گیرد و در نتیجه در مقایسه با دو گروه پیشین از ترکیب کمتری نیز برخوردار باشند (Urgelles-Coll, 2010; Crible & Dagand, 2019; Muschler & Schiffrin, 2015; Scholman & Demberg, 2017).

دلیل استفاده از گفتمان‌نماهای استنباطی و توالی (۳۳٪) این است که در آفرینش گفتمان فرد نیازمند بهره‌وری از راهبردهای استدلالی و تنظیم فعالیت‌ها و کنش‌های تعاملاتی در ارتباطات خود است. افزون بر این، در تفسیر و درک گفتمان نیز توجه و تمرکز بر روش استدلالی و سلسله مراتبی نویسنده/گوینده در متن نیز وابسته به تحلیل نظام کاربردی و کارکردی گفتمان‌نماهای استنباطی است. پیروزی در ایجاد تعادل، تعامل، و هم‌خوانی بین فرآیند آفرینش گفتمان و تفسیر گفتمان وابسته به شناخت ابعاد، عناصر، و شرایط بافت اجتماعی است که شامل علم و آگاهی دو طرف تعامل گفتمانی یعنی نویسنده/گوینده و مخاطب از افراد، شرایط زمان و مکان، موضوع

گفتمان، و اهداف ارتباطی افراد است (Hedge, 2000; Muschler & Schiffrin, 2015). نتیجه این تعامل و تعادل در آفرینش و تفسیر گفتمان این است که اولاً نویسنده/گوینده به شکلی خلاقیت ذهنی و زبانی ایجاد می‌کند تا گفتمان شکلی عینی‌تر به خود گرفته و ساختار گفتمانی آن برای مخاطب قابل قبول باشد. در این چارچوب است که او می‌تواند دستورات گفتمانی یا فراگفتمانی خود را برای مخاطب مقبول نشان دهد و او هم به اجرای آن‌ها اقدام نماید. البته ترکیب گفتمان‌ها ما توفیق این فرایند و قدرت تأکید فراگفتمانی آن را دو چندان می‌کند (Dagand & Cuenca, 2019; Hasloo, 2019; Sami, 2019). به سبب اینکه این کار به شکلی هدفمند، هوشمندانه، و خلاقانه در بافت اجتماعی انجام می‌گیرد. نتیجه آن آفرینش رفتارهای منظورشناسی جدیدی برای عناصر گفتمانی است (Richards, 2015). این رفتارهای جدید تعاملی و خلاق، ساختارهای گفتمانی جدیدی برای واحدهای گفتمان به وجود می‌آورد که گفتار فرد طبیعی‌تر، مقبول‌تر، و رساتر جلوه نماید (Crible & Dagand, 2019). این کار به کمک ایجاد رابطه بین واحدهای قبلی و فعلی گفتار و پیش‌بینی واحدهای آتی انجام می‌گیرد تا فعالیت‌های گفتمان‌مدار-تولید، توزیع، و بهره‌برداری از گفتمان-مناسب، به موقع، و منطبق با شرایط بافت اجتماعی انجام گیرد و صمیمیت بیشتر در تعامل را نشان می‌دهد (Crible & Degand, 2019; Fraser, 2013, 2015; Hyland, 2005).

بنابراین، معرفی و کشف راهبردهای نویسنده/گوینده در آفرینش گفتمان و روش‌های مخاطب در تفسیر آن، در خدمت تولید و پیشرفت دانش، گسترش مهارت‌های ارتباطی، و کشف روش‌های خلاقانه مدیریت گفتمان است. به دلیل اینکه نویسندگان موفق در آفرینش گفتمان می‌دانند که بخشی از توفیق در بهره‌گیری از راهبردهای گفتمانی وابسته به نحوه ترکیب گفتمان‌هاست. این تحلیل گفتمانی نشان داد که استفاده از تمایل ترکیبی گفتمان‌ها ساختار گفتمانی صمیمی، خلاق و کارآمدی را به وجود می‌آورد و می‌تواند مخاطب را بیشتر تحت تأثیر قرار دهد. از سوی دیگر، مخاطب هم همانند گوینده/نویسنده از این فرایندهای خلاق گفتمانی آگاه است و در تفسیر به آن‌ها متوسل می‌شود تا مشکلات ارتباطی خویش را از بین ببرد و تصمیم گفتمان‌مدار درست، دقیق، و منطبق با شرایط بافت اجتماعی را بگیرد (Aijmir, 2002). کشف نظام مدیریت استفاده ترکیبی از گفتمان‌ها برای موفقیت بیشتر در بهره‌گیری از راهبردهای گفتمانی وابسته به ارزیابی درست منابع گفتمانی مخاطب در تفسیر گفتمان و پیش‌بینی نسبی واکنش احتمالی او است. این استفاده ترکیبی ابعاد مختلفی از جمله تأکید و موارد مشابه را در پی دارد که ابعاد اطلاعاتی و تعاملی متن را با هم ترکیب می‌کند و موضوعات فرازبانی مانند

ذهنیت‌ها، علائق، اهداف، و نیازهای ارتباطی را در چارچوب متن می‌گنجاند (Fraser, 2013, 2015; Haselow, 2019; Hyland, 2005; Sami, 2019).

۴.۳. تحلیل متن‌های آموزشی، انتقادی و قرآنی

جدول‌های (۵)، (۶) و (۷) نمونه‌هایی از گفتمان‌نماهای ترکیبی در متون آموزشی، انتقادی و قرآنی را نشان می‌دهد.

جدول ۵: نمونه‌های ترکیبی گفتمان‌نماهای چهارگانه در متن‌های آموزشی

نقش	مثال‌ها	نوع ترکیب	ردیف
اطلاع‌رسانی	The third one is testable, that is whenever that is something is testable, this means that that is real; it is tangible; it is teachable and also it is researchable.	E+E	۱
اطلاع‌رسانی	Again, you see learners who cannot manage small talks, often find themselves come away from socially encounters feeling awkward or that they did not make a good impression and consequently may avoid the situation where a small talk is required.	E+I	۲
توالی	We had a normal approach to our language, relations, maxims ,overlaps; but after 70s, especially in 80s, they talked about the relationship between language and power or language and ideology.	C+T	۳
پایان کلام	Wodak believes that the context of a chart or let say the context can be shown in a chart, ok? So, when you see them in that situation a visual chart is very efficient.	I+T	۴
اطلاع‌رسانی	No agreed definition for task, ok? Now, then , what should we do? Suggestion? Suggests task-based on three categories of method, language-centered, learning- centered, learner-centered.	T+T	۵

جدول ۶: نمونه‌های ترکیبی گفتمان‌نماهای چهارگانه در انتقادی

ردیف	نوع ترکیب	مثال‌ها	نقش
۱	E+E E+I	اما کتاب تاریخ حمیدی کتابی است در باره سلطان عبدالحمید دوم، آخرین سلطان عثمانی. و نیز درباره فرمانروایی این سلطان و البته بیشتر به شخصیت و خصایل خود سلطان می‌پردازد.	اطلاع‌رسانی
۲	E+C	و اما نظر دیک در باره ترجمه میرعباسی را بخوانیم...	آغاز کلام
۳	E+I	در اینجا لازم است دو نکته را ذکر کنم. اولاً در عموم موارد ترجمه لفظ به لفظ اجزاء ترکیب، یا اجزای جمله در فارسی قابل درک و حتی قابل قبول است و به همین دلیل است که لفظ‌گرایی مترجم را فریب می‌دهد.	توالی
۴	E+T	یکی از علائق سیر در دنیای ترجمه است. بازخوانی و تطبیق متن مقصد با متن مبدا و در گام بعدی قیاس ترجمه‌های موجود از یک متن، جهت نمایان کردن شباهت‌ها، تفاوت‌ها و گاهی هم تقلیدها در ترجمه.	توالی
۵	C+C	برخی از این ملاحظات به اصل مطلب ضرری نمی‌زند، اما به هر حال ، انتظار خوانندگان این است که متن دقیق باشد.	تغییر موضوع
۶	C+I	برخی از واژه‌ها از ابداعات شخص مترجم هستند که احتمالاً برای باروری بیشتر زبان فارسی ابداع شده‌اند. اما از آن جا که ایشان تسلط کافی به زبان فارسی نداشته‌اند، نتیجه معکوس به بار آورده است.	بیان نظر
۷	C+T	فهرست واژه‌هایی که به طور یکنواخت به کار گرفته نشده زیاد است، اما در این جا به ذکر دو مورد اکتفا می‌شود.	آغاز کلام
۸	I+I	به طور کلی پای بندی به متن اصلی حتی در ترجمه داستان‌های عامه پسند مثل شرلوک هلمز روشی پسندیده است. زیرا در نتیجه خواننده با تعبیر نویسنده و شیوه او در ادای مفاهیم آشنا می‌شود که این برای خواننده تجربه زبانی- فرهنگی متفاوت و لذت‌بخشی است.	بیان نظر
۹	C+E	نخست به دو مورد اشتباه می‌پردازم که هنوز هم شاید در نود درصد از ترجمه‌های امروزی به چشم می‌خورد.	بیان نظر
۱۰	I+E	بار عاطفی و معنایی کلمه را حس نمی‌کند چندان با زبان فارسی آشنا نیست تا بداند که در ترجمه ادبی نمی‌توان ترجمه برگردان واژه به واژه بسنده کرد زیرا مثلاً آن ترکیب از کلمات که در انگلیسی رساننده معنا هست و لکن در فارسی ناقص و نارسا باشد.	اطلاع‌رسانی
۱۱	T+E	در این بخش گفته شده مجازات آدم کشی مرگ است آدم کشی مقوله‌ای نیست که شامل جنین شود. در این جا نیز دقت مطلب در این است که این کلمه «murderer» قتل عمد ترجمه شود نه آدم کشی.	بیان نظر

جدول ۷: مثال‌های ترکیبی گفتمان‌نماهای چهارگانه در متون قرآنی

ردیف	نوع ترکیب	مثال‌ها	نقش
۱	E+C	وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۙ ۸- عبس	اطلاع‌رسانی
۲	E+T	وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ- (آیه ۱۳، سوره بقره)	اطلاع‌رسانی
۳	E+I	وَلَقَدْ عَلَّمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ- (آیه ۶۵، سوره بقره)	اطلاع‌رسانی
۴	I+T	فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا- (آیه ۶۱، سوره كهف)	اطلاع‌رسانی
۵	I+I	فَإِنَّمَا هِيَ زَرْعٌ وَاحِدَةٌ- ۱۳ نازعات	اطلاع‌رسانی
۶	I+C	فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا- ۳۷ و ۳۸ نازعات	اطلاع‌رسانی
۷	I+E	فَوَرَبِّكَ لَنَسَأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ- ۹۲ حجر	اطلاع‌رسانی

در این بخش به بررسی نقش‌ها و رفتارهای منظورشناختی ترکیب گفتمان‌نماها می‌پردازیم (پرسش سوم). مطابق جدول‌های (۲) تا (۷) رفتارهای منظورشناختی زیر برای گفتمان‌نماها کشف کردید: اطلاع‌رسانی، بیان نظر، تغییر موضوع، توالی، آغاز کلام، و پایان کلام. برای کشف این نقش‌ها در پروژه‌های زیر مجموعه این طرح گستره پژوهشی از دو ارزیاب استفاده شد تا اعتبار علمی تحلیل و کشف نقش‌های منظورشناختی گفتمان‌نماها تضمین گردد. اهمیت این یافته‌ها در این است که افزون بر معنای تحت‌اللفظی، لغوی، و گزاره‌ای، گفتمان‌نماها اولاً به خاطر حساسیت گسترده خود به شرایط متغیر و سیال افراد، زمان‌ها، و مکان‌ها دارای نقش‌های تعاملی جدیدی می‌شوند. و دوماً افراد (نویسنده/گوینده و مخاطب) با آگاهی از این وضعیت سیال این عناصر گفتمانی، با استفاده خلاقانه و هوشمندانه از آن‌ها در بافت اجتماعی زبان به آفرینش گفتمانی با ساختارها، روابط، الزامات، و تفاسیر جدیدی می‌پردازند که در کتب دستور زبان و فرهنگ لغت‌ها بررسی و تحلیل نشده‌اند. در پژوهش‌های منظورشناختی این فرایند سیال و متغیر در آفرینش و تفسیر گفتمان در قالب مفاهیمی مانند فراتفسیر، فراارتباط، و فراگفتمان تجزیه و تحلیل شده‌است. ترکیب مثلی این مفاهیم سه گانه زمینه پیدایش فرایند کاربردی‌شدگی^۱ در مطالعات منظورشناختی را فراهم می‌کند که پژوهشگران تغییرات در نقش تعاملی عناصر گفتمانی را تحلیل و معرفی

^۱ pragmaticalization

می‌کنند و انتشار دستورات فراگفتمان‌مدار^۱ جدید از یافته‌های این فرایند است. در این فرایند، رفتارهای متغیر گفتمان‌نماها تحت تاثیر استنباط‌های گوناگون افراد در تعاملات اجتماعی قرار دارد و خلاقیت زبانی سبب می‌شود که گفتمان‌نماها در تعاملات اجتماعی پیوسته نقش خود را تغییر دهند (Aijmir, 2002). نمونه جالب اجرای فرایند کاربردی‌شدگی را با نمونه زیر از تفسیر فراگفتمانی (Shafee kadcani, 2006) از اشعار حافظ را مشاهده می‌کنیم:

۱. «دفتر دانش ما جمله بشوید به می که فلک دیدم و در قصد دل دانا بود»
در این بیت، گفتمان‌نمای «و» تحت تأثیر این فرآیند، معنای لغوی خود را از دست داده و رفتار منظورشناختی درک کردن و متوجه‌شدن را به نمایش می‌گذارد که در کتب دستور و فرهنگ لغات به آن‌ها پرداخته نشده است.

البته چنین یافته‌هایی در پژوهش‌های کسترو (Castro, 2009)، نژاد انصاری و محمدی (Nejadansari & Mohammadi, 2014) و (Fisher, 2006) نیز گزارش شده است که روابط گوناگون منطقی، زمانی، و مکانی بین واحدهای گفتمان را نشان می‌دهند. افزون بر این، در ترکیب گفتمان‌نماها پرکاربردترین نقش، نقش اطلاع‌رسانی است. در توجیه این بخش یافته‌ها برینتن (Brinton, 2015) معتقد است که فرد در تعاملات خویش برای رسیدن به اهداف خود نیازمند ارائه اطلاعات است تا مخاطب را به پذیرش اهداف، ذهنیات، و نیت‌های خود (دستورات فراگفتمانی) متقاعد کند. ولی لويس (Lewis, 2006) این موضوع را از منظر نظام خود گفتمان‌نماها تحلیل می‌کند. او بر این باور است که روی هم‌رفته تمایل کلی گفتمان‌نماها بر اطلاع‌رسانی است و نتیجه آن معرفی ایده‌ها و زمینه‌سازی برای دیگر نقش‌های پنج‌گانه است.

۵. نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، گفتمان‌شناختی تجزیه و تحلیل ترکیب فراوان‌ترین، گسترده‌ترین و کارآمدترین عناصر گفتمان‌شناختی در پیکره‌های شش‌گانه در زبان‌های انگلیسی، عربی، و فارسی با استفاده از الگوهای پژوهشی گفتمان‌شناختی ارائه شده در نظریه انسجام بود. تحلیل پیکره‌های ادبی، تحقیقی، آموزشی، سیاسی، انتقادی و قرآنی نشان داد که رتبه نخست ترکیب گفتمان‌نماها متعلق به گفتمان‌نماهای تفصیلی است و رتبه دوم هم مربوط به گفتمان‌نماهای تقابلی. رتبه سوم و چهارم هم به گفتمان‌نماهای استنباطی و توالی اختصاص دارد. این پژوهش نشان داد که برخلاف ظاهر ساده خود ترکیب گفتمان‌نماها به تقویت مدیریت تعاملات گفتمانی کمک می‌کند. این

¹ metadiscursive instructions

راهبرد، فعالیت‌ها و کنش‌های گفتمان‌مدار تولید، توزیع، و استفاده از عناصر زبانی را عینی‌تر، روان‌تر نموده و با تاکید، صمیمیت، و انطباق بیشتری نشان می‌دهد (Cuenca & Crible, 2019). این راهبردهای گفتمان‌آفرین که زمینه کاربردی‌شدگی عناصر زبانی را فراهم می‌کنند، معمولاً در برنامه‌ریزی‌های آموزشی مورد توجه قرار نمی‌گیرند و ظاهر ساده گفتمان‌نماها نیز سبب عدم توجه و تمرکز پژوهشگران بر آن‌ها می‌شود (Hellerman & Vergen, 2007). در نتیجه، جامعه علمی-آموزشی کشور از دانش و مهارت کافی در گستره راهبردهای کاربردی‌شدگی در عرصه گفتمان برخوردار نمی‌شود.

بنابراین، بهره‌برداری بهتر از مطالعات منظورشناختی مستلزم تحول در نظام آموزشی در حوزه‌های آموزش زبان، ترجمه و دیگر حوزه‌های مرتبط است. با توجه به عدم شناخت کافی نظام آموزشی از ماهیت، راهبردها، عناصر، و ابعاد منظومه گفتمان‌آفرین کاربردی‌شدگی پیشنهاد می‌گردد رویکردی کاربردی و پیکره-محور جایگزین رویکرد صوری فعلی در مقطع‌های گوناگون شود تا جامعه علمی-آموزشی کشور شناخت جامعی از این راهبردها به دست آورد. لازمه رسیدن به این هدف، تدریس گفتمان و راهبردهای منظورشناختی از مقطع کارشناسی و به صورت کاربردی است. به طور ویژه، در آموزش زبان لازم است آموزش دستور زبان، نگارش، و مکالمه با روندی پیکره-محور و کاربردی انجام گیرد. در پژوهش این عناصر گفتمانی کارهای بسیاری انجام شده است، اما هدف‌مند نیستند و مانند جنگلی از جزایر جدا از هم هستند (Fisher, 2006; Fraser, 2015). نیازمند پژوهش‌های هدف‌مند گروهی، چندزبانه، و میان‌رشته‌ای با بهره‌برداری از نظریه‌ها و الگوهای مطالعاتی مختلف هستیم. به نظر می‌رسد بهتر است مبنای تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی و پژوهشی در عرصه تعاملات انسانی را راهبردهای کاربردی‌شدگی با تکیه بر پیش‌فرض‌های علمی-تحقیقاتی در عرصه مدیریت گفتمان تشکیل دهد. به دلیل اینکه توجه و تمرکز گسترده بر بافت، موقعیت، عناصر اجتماعی، و شرایط این عوامل متغیر و سیال از راهبردهای اساسی فرایند کاربردی‌شدگی است که نقش‌های جدیدی برای عناصر گفتمانی بوجود می‌آورد و تحلیل مداوم آن‌ها لازم است.

فهرست منابع

- حسینی، حسن (۱۳۷۹). *مشت در نمای درشت*. تهران: سروش.
- شفیعی کدکنی، محمد (۱۳۸۵). *موسیقی شعر*. تهران: آگاه.
- صیاد کوه، اصغر و آسیه رئیسی (۱۳۹۶). «کارکردهای گسترده واو در گلستان سعدی». *هنر زبان*. دوره ۲. شماره ۱. صص ۳۲-۵.

فصلنامه علمی زبان پژوهی دانشگاه الزهراء(س)، سال چهاردهم، شماره ۴۳، تابستان ۱۴۰۱ / ۱۳۹

عمران پور، محمدرضا (۱۳۸۴). «ساخت‌های همپایه و نقش آن در کلیله و دمنه» پژوهش زبان و ادبیات فارسی. شماره ۵. صص ۱۴۶-۱۲۱.

فقیه ملک مرزبان، نسرین (۱۳۸۷). شور عطف. فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء. سال ۵. شماره ۴. صص ۱۶۸-۱۴۵.

محمدی، علی محمد و رحیم دهقان (۱۴۰۰). «تحلیلی گفتمان‌شناختی بر طیف‌های نقشی گفتمان‌ها در نقد ترجمه: کاربردهای آموزشی و پژوهشی در مدیریت گفتمان». زبان پژوهی. سال ۱۳. شماره ۳۹. صص ۹۱-۱۱۴.

محمدی، علی محمد (۱۳۹۴). «درآمدی بر نظام مدیریت گفتمان: نظریه‌ها، مدل‌ها، راهبردها و پژوهش‌ها». پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی. دوره ۵. شماره ۱. صص ۶۱-۸۶.

محمدی، علی محمد و علی رجایی (۱۳۹۹). «پژوهشی گفتمان‌شناختی در گستره کاربردها و کارکردهای نقش‌نمای «واو» در اشعار حافظ و گوته: کاربردهای آموزشی و پژوهشی». پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی. دوره ۱۰. شماره ۲. صص ۴۰۶-۴۲۱.

References

- Ahmadi, R. (2018). A Study of Discourse Markers in Quoranic Texts (Master's Term Project). Arak University, Arak, Iran
- Aijmir, K. (2002). *English discourse particles: Evidence from a corpus*. Amsterdam: Johan Benjamins
- Aysu, S. (2017). The use of discourse markers in the writing of Turkish students. *Journal of Higher Education and Sciences*, 7(1), 132-138
- Boojari, S. (2019). A Comparative Study of the Frequency and Polyfunctionality of Discourse Markers used in A Simple Favor by the American Author Darcey Bell and Betrayal by the British Author Martina Cole: with Pedagogical Implications, (Unpublished Master Thesis), Arak University, Arak, Iran
- Bordería, S. (2018). The combination of discourse markers in spontaneous conversations. *International Journal of Romance Languages*, 53 (1), 121-158
- Brinton, L. J. (1996). *Pragmatic Markers in English: grammaticalization and discourse functions*. New York: Mouton de Gruyter
- Brinton, L., J. (2015). Historical Discourse Analysis, In N. Tanen, T. Hamilton, and D. Schiffrin. (Eds.), *The Handbook of Discourse Analysis*, (pp. 222-242) Oxford: Blackwell
- Castro, C., M. (2009). The use and functions of discourse markers in EFL classroom interaction. *Profile*, 11, 57-77
- Crible, L., & Degand, L. (2019). Domains and functions: a two-dimensional account of discourse markers. *Discourse*, 4(5), 15-30
- Crible, L., & Pascual, E. (2020). Combinations of discourse markers with repairs and repetitions in English, French and Spanish. *Journal of Pragmatics*, 5(7), 54-67
- Cuenca, M., & Crible, L. (2019). Co-occurrence of discourse markers in English: From juxtaposition to composition. *Journal of Pragmatics*, 140(5), 171-184

- Cuenca, M. J. & Marin, M. J. (2009). Co-occurrence of discourse markers in Catalan and Spanish oral narrative. *Journal of Pragmatics*, 41(5), 899-914
- Dagand, L. & Cuenca, M. J. (2019). Discourse Marker use: from production to comprehension. Retriever from: <<http://www.sle2020.eu/downloads/workshops.>>
- Dehghan, R. (2020). An Analysis of the Application of Discourse Markers in Translation Criticism (Research Project). Arak University, Arak, Iran
- Faghih Malek Marzban, N. (2008). The Functions of Conjunctions. *Faslnameh ElmiPazhuheshi olum Ensani*, 4(6), 145-168 [In Persian].
- Farghal, M. & Samateh, A. (2017). Explicitation vs Implicitation: Discourse Markers in Translation. *Al-Balqa for Research and Studies*, 19(2), 27-49
- Fisher, K. (2006). *Approaches to Discourse Particles*. Amstersam: Elsevier
- Frank-Job, B. (2006). A dynamic-interactional approach to discourse markers. In K. Fischer (Ed.), *Approaches to Discourse Particles* (pp. 359-375). Oxford: Elsevier
- Fraser, B. (2006). Towards a theory of discourse markers. In K. Fischer (Ed.), *Approaches to Discourse Particles* (pp. 240-256). Oxford: Elsevier.
- Fraser, B. (2013). Combinations of Contrastive Discourse Markers in English. *Journal of Pragmatics* 30(7), 112-121
- Fraser, B. (2015). The combining of Discourse Markers – A beginning. *Journal of Pragmatics* 86(7), 123-138
- Gandomkar, L. (2018). A Comparative Study of the Frequencies and Functions of Discourse Markers in Research Genre, (Master Thesis). Arak University, Arak, Iran
- Gholamzadeh, L. (2020). A Study of Discourse Markers in US Presidential Debates in 2016 between Donald John Trump and Hillary Clinton: with Pedagogical Implication, (Master Thesis). Arak University, Arak, Iran
- Haselow, A. (2019). Discourse marker sequences: Insights into the serial order of communicative tasks in real-time turn production. Retrieved from: <<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.04.003>>
- Hedge, T. (2000). *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: Oxford University Press
- Hellerman, J., & Vergen, H. (2007). Language which is not taught: The discourse marker use of beginning adult learners of English. *Journal of Pragmatics*, 39(2), 157–179
- Hoseini, H. (2000). *Mosht Dar Nemaye Dorosht*. Tehran: Soroush [In Persian]
- Hyland, K. (2005). *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London: Continuum
- Kassaei, Gh. & Amouzadeh, M. (2020). The combination of Discourse Markers in Persian. *International Review of Pragmatics*, 12(1), 135-163
- Lewis, M. (2006). Discourse markers in English: a discourse-pragmatic view. In K. Fischer, *Approaches to Discourse Particles* (pp. 43-61). Oxford: Elsevier
- Martínez, A. C. (2002). The use of discourse markers in E.F.L. learners' writing. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*, 15(4), 123-132.
- Maschler, Y. & Schiffrin, D. (2015). Discourse Markers: Language, Meaning, and Context. In N. Tanen, T. Hamilton, and D. Schiffrin. (Eds.), *The Handbook of Discourse Analysis* (pp. 179-221) Oxford: Blackwell
- Matei, M. (2010). Discourse markers as functional elements. *Buletine of the Transilvania University of Brasov*, 25-42

- Mohammadi, A. M. (2015). An Introduction to Discourse Monitoring. *Pazhuheshhaye Zabanshenakhti Dar Amoozesh Zaban*, 4(1), 34-52 [In Persian]
- Mohammadi, A. M. & Dehghan, R. (2021). A discursial analysis of functional spectrum of discourse markers in translation criticism: pedagogic and research implications. *Zabanpazhuhi*, 13(39), 91-114 [In Persian]
- Mohammadi, A. M. & Radjaie, A. (2020). An analysis of the discursial uses and functions of 'AND' as a discourse marker in Hafiz and Goethe poetry: educational and research implications. *Journal of Foreign Language Research*, 10(2), 406-421 [In Persian]
- Nadi, S. (2020). A Comparative Study of the Frequencies and Functions of Discourse Markers in Iranian University Lectures between M.A teachers and Students: with Pedagogical Implications (Master Thesis). Arak University, Arak, Iran
- Nejadansari, D. & Mohammadi, A. M. (2014). The frequencies and functions of discourse markers in the Iranian University EFL classroom discourse. *International Journal of Research Studies in Language Learning* 4(2), 1-18
- Oates, S. L. (2000). Multiple Discourse Marker Occurrence. Retrieved from <<https://www.researchgate.net/publication/2539670>>
- Omranpor, M. (2005). Coordinations and their functions in Kelileh Demneh. *Pazhuhesh Zaban va Adbiat Farsi*, 1(5), 121-146 [In Persian]
- Quan, L., & Zheng, L. (2012). A study of self-repair markers in conversation by Chinese English learners. *Journal of Language Teaching and Research*, 5(5), 1216-1223.
- Richards, J. C. (2015). *Key issues in Language Teaching*. London: Cambridge University Press
- Sami. P. (2019). On a Discourse Marker Combination in Spoken American English: 'Oh Well' as a Case Study. *Journal of Pragmatics*, 39(7), 109-130
- Sayadkooh, A. & Reisi, A. (2017). Functions of Vav in Golestan. *Honar Zaban*, 1(2), 5-35 [In Persian]
- Schiffrin, D. (1987). *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schiffrin, D. (2006). Discourse marker research and theory: revisiting and. In K. Fischer (Ed.), *Approaches to Discourse Particles* (pp. 315-339). Amstersam: Elsevier.
- Scholman, M. & Demberg, V. (2017). Examples and specifications that prove a point. *Dialogue and Discourse*, 8(2), 56-83.
- Seliger, H. & Shohamy, E. (1989). *Second Language Research*. Oxford: Oxford University Press
- Shafee Kadkani, M. (2006). *Poerty Music*. Tehran: Aghah [In Persian]
- Tanen, N. Hamilton, T. & Schiffrin, D. (Ed.), (2015). *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell
- Thurmair, M. (1991). Combinatorial regularities for modal particles. *Multilingua* 10(12), 19-42
- Urgelles-Coll, M. (2010). *The Syntax and Semantics of Discourse Markers*. London: Continuum
- Ying, S. (2007). An analysis of discourse markers used by non-native English learners: Its implications for teaching English as a foreign language. Retrieved from: <<http://www.kuis.ac.jp/icci>>

